

TEHNOLOGIJA, INFORMATIKA I OBRAZOVANJE ZA DRUŠTVO UČENJA I ZNANJA

6. Međunarodni Simpozijum, Tehnički fakultet Čačak, 3–5. jun 2011.

TECHNOLOGY, INFORMATICS AND EDUCATION FOR LEARNING AND KNOWLEDGE SOCIETY

6th International Symposium, Technical Faculty Čačak, 3–5th June 2011.

UDK: 371.3

Stručni rad

KOMPETENCIJE UČITELJA ZA VREDNOVANJE KVALITETA UDŽBENIKA

Ljiljana Djurović¹

Rezime: Kvalitet udžbenika je značajan faktor podizanja kvaliteta obrazovanja. Stavljen je u fokus jer ne iziskuje visoka finansijska ulaganja i lako može biti dostupan većini učenika. Našim radom želimo da skrenemo pažnju na (ne)kompetentnost učitelja u vrednovanju kvaliteta udžbenika, a time i u odabiru istih za neposredan rad sa učenicima, otvarajući pitanje kvaliteta nastave i učenja. Interdisciplinarnim obrazovanjem na osnovnim studijama ili permanentnim obrazovanjem, učitelji moraju biti osposobljeni da u bogatoj ponudi na otvorenom tržištu prepoznaju i odaberu kvalitetan udžbenik.

Cljučne reči: udžbenik, kompetencije učitelja, vrednovanje, nastava i učenje.

COMPETENCIES OF A TEACHER WITH REGARDS TO TEXTBOOK VALUATION

Summary: Quality of textbooks is an important factor when it comes to improving the quality of education. It has been given a central place as it does not require high financial outlay, and can be easily accessed by the majority of students. With our work we wanted to turn attention at teachers' competence (or lack thereof) in terms of textbook valuation, and consequently to the selection of those (textbooks) when it comes to direct work with students, opening the question with regards to quality of teaching and studying. Both through the interdisciplinary education at the basic study level and through the permanent training, teachers must be capable of recognizing and selecting quality textbooks out of the richness of supply in the open market.

Keywords: Textbook, teachers' competences, valuation, teaching and studying.

1. UVOD

Kod nas je praksa da udžbenik obuhvata školski program u celini. Neretko se dešava da je on operacionalizovani školski program. Naviknuti na takvu situaciju učitelji su se u kratkom vremenskom periodu susreli sa tri značajne promene.

Prva je da obrazovna funkcija udžbenika nije više dominantna, imputira mu se razvojna uloga i on, kao osnovno nastavno sredstvo, značajno utiče na modelovanje procesa učenja i

¹Mr Ljiljana Djurović, prof.razr.nastave, OŠ „M. Nastasijević“, L. Ribara 3, G. Milanovac,
E-mail: ddjuro@open.telekom.rs

usvajanje znanja. Mnoga istraživanja potvrđuju ovu tezu. Istraživači Moulton i Braslavski su zaključili da u zemljama u razvoju koje imaju ograničene resurse, prioritet je ulaganje u kvalitet udžbenika, a tek kasnije u obuku nastavnika itd. Ulaganja u obuku nastavnika nisu opravdana ako nema kvalitetnih udžbenika da podrže takvu nastavu. U istraživanju koje je radila Svetska banka, došlo se do zaključaka da su dostupnost udžbenika ili povećanje njihovog broja najstabilniji faktor školskog uspeha. Navodi se da je taj faktor u 83% slučajeva bio pozitivan, a da je u 54% slučajeva bio mnogo povoljniji nego obuka nastavnika. UNESCO je uložio novac u kvalitetne školske udžbenike na Filipinima, učinak je bio više nego dobar. Dodatno povećanje finansiranja obrazovanja po učeniku od 1%, imalo je za efekat 14% poboljšanja u rezultatima učenika (preuzeto Ivić i sar., 2008: 19).

Druga promena je novonastala mogućnost izbora udžbenika različitih izdavačkih kuća. Na taj način učitelji preuzimaju odgovornost za svoj izbor. Putem stručnih seminara i savetovanja njima se pruža određena pomoć u odбору adekvatnih udžbenika. Trebalo bi više pažnje posvetiti kompetencijama učitelja za vrednovanje kvaliteta udžbenika kako bi njihov izbor bio što bolji.

Kao treća promena (koja je tesno povezana sa drugom) je razvoj tehnike i tehnologije, koje naravno prati i razvoj udžbeničkih medija, a opet iziskuje naknadno usavršavanje učitelja. Zbog toga u daljem tekstu govorimo o mogućnostima stručnog usavršavanja učitelja.

2. STRUČNO USAVRŠAVANJE UČITELJA

U novim razvojnim uslovima društvo očekuje da učitelji odgovore na sve zahteve koji su pred njih postavljeni. Da od skromne uloge onoga koji podučava, prenosi znanje (u tradicionalnoj školi) za veoma kratak period preuzme niz, daleko složenijih, dimenzija nastavničkog profesionalizma kao što su: saradnja i partnerski odnos sa učenicima, širenje nastavničkog rada izvan učionice i predmetnog područja. Pored ovog niza izazova, mogućnost izbora udžbenika od strane učitelja je veoma važna, a stručno usavršavanje neophodno da bi što bolje preuzeli nove uloge. Zbog toga smo se odlučili da u kratkim crtama predstavimo mogućnosti profesionalnog razvoja učitelja kod nas.

„Usavršavanje nastavnika je veoma važan deo unapređenja kvaliteta obrazovnog sistema i bez reforme obrazovanja nastavnika ne može biti efikasne reforme obrazovanja“ (Pešikan i sar., 2010: 278). Pravilnikom o stalnom stručnom usavršavanju i sticanju znanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika (Službeni glasnik RS, br.14/2004 i 56/2005) se propisuje stručno usavršavanje po posebnim programima koji su obavezni i izborni, a da je dužnost svih prosvetnih radnika da u periodu od pet godina pohađaju najmanje 100 časova programa (60 obaveznih i 40 izbornih). Profesionalni razvoj nastavnika (PRN) podrazumeva inicijalno obrazovanje (studenti nisu tema našega rada, jer još uvek nisu u prilici da se opredeljuju za udžbenike) i usavršavanje učitelja kao artikulisane faze. Ne radi se samo o razvoj karijere (career development), već se misli na razvoj osobe unutar njene profesionalne uloge, a uključuje formalno i neformalno iskustvo. „Ključne odrednice su mu da je kontinuiran, sistematski planiran i doživotan process, smešten u samu školu i kroz saradnju sa ostalim partnerima usmeren na popravljavanje kvaliteta rada u školi (posebno učeničkog postignuća) i položaja nastavničke profesije u društvu“ (Pešikan i sar., 2010: 281). S tim u vezi je urađena analiza Kataloga od strane naučnih radnika: A. Pešikan, S. Antić i S. Marinković i zapažen je nesklad između proklamovanog i realizovanog modela usavršavanja nastavnika u Srbiji. Zaključeno je da Katalog ne preslikava namere iz Zakona jer „nema vođenog sistema usavršavanja nastavnika, ..., ne može se sprovesti PRN u

zemlji“ (Pešikan i sar., 2010: 293). Katalog je kategorisan prema ponudi, umesto prema potrebama. Niz zamerki se odnosi na nedostatak relevantnih podataka o programima iz Kataloga, što učiteljima još više otežava odluku za izbor konkretnog seminara radi profesiovalnog razvoja. Sagledavajući (ne)mogućnosti sticanja kompetencija učitelja za vrednovanje kvaliteta udžbenika koristili smo Katalog stručnog usavršavanja zaposlenih u obrazovanju.

3. MOGUĆNOSTI STICANJA KOMPETENCIJE UČITELJA ZA VREDNOVANJE KVALITETA UDŽBENIKA

Našim radom želimo da damo doprinos rasvetljavanju (ne)mogućnosti sticanja kompetencija učitelja za vrednovanje kvaliteta udžbenika, tako što smo sprovedi malo istraživanje. U cilju praktičnog definisanja udžbenika ovde uvodimo i prirodu medija u kome je realizovan udžbenik.

Reč je, naravno, o tri vrste medija:

- a) štampani medij (uključujući tekst i slikovna sredstva)
- b) audio – vizuelni medij (audio i video zapisi) i
- c) elektronski mediji (CD, DVD, on – line produkcija) (Ivić i sar., 2008: 37).

Uporedo smo analizirali Katalog stručnog usavršavanja u obrazovanju za 2009/ 2010. školsku godinu i Katalog stručnog usavršavanja u obrazovanju za 2010/ 2011. školsku godinu.

Tabela 1: Uporedni prikaz broja seminara iz Kataloga 2009/10. i 2010/2011. školsku godinu

katalog	ukupan broj seminara	sminari u vezi udžbenika
2009/2010.	840	6
2010/2011.	826	5

U Tabeli 1 je prikazan broj stručnih seminara u Katalozima i broj seminara koji se dotiču udžbenika kao teme. Vidimo da je u Katalogu iz 2009/ 2010. školske godine uvršteno 840 seminara, a da se samo šest osvrću na udžbenik. Radi daljeg razmatranja i malog broja seminara koji nas interesuju u ovom radu, nabrojaćemo sve.

Iz oblasti srpskog jezika postoje dva seminara koji za temu imaju udžbenik: Udžbenici i nastavna sredstva srpskog jezika i književnosti u osnovnoj školi, on spada u tzv. obavezne, a drugi je Udžbenik u početnoj nastavi čitanja i pisanja i spada u tzv. izborne. Ovi seminari su zastupljeni u oba razmatrana Kataloga.

Iz oblasti matematike postoji jedan seminar koji se bavi udžbenikom: Udžbenik i zbirka i njihova primena u nastavi matematike, spada u izborne. Ovaj seminar je zastupljen u oba razmatrana Kataloga, s razlikom da je za škojsku 2010/2011. godinu uvršten u obavezne.

Iz oblasti društvenih nauka u Katalogu za 2009/ 2010. školsku godinu postoji seminar: Kvalitet udžbenika i unapređivanje kompetencija nastavnika istorije za izbor, korišćenje, evaluaciju i stvaranje udžbenika, spada u obavezne. Ovaj seminar se ne pojavljuje u Katalogu za narednu godinu.

U Katalogu za 2009/ 2010. školsku godinu iz oblasti vaspitnog rada, osnaživanja kompetencija nastavnika postoji seminar: Udžbenik – podrška za sticanje kvalitetnih postignuća učenika, kao izborni. Naredne godine nije uvršten u Katalog.

Iz oblasti koja se odnosi na nacionalne manjine postoji jedan seminar koji se dotiče udžbenika kao teme i pojavljuje se u oba Kataloga kao izborni – Pravopis rumunskog jezika u udžbenicima i nastavnoj praksi.

Svetla tačka naše analize je seminar koji se pojavio u U Katalogu za 2010/2011. školsku godinu u oblasti vaspitnog rada i opštih pitanja nastave, a spada u kategoriju obaveznih: Vrednovanje kvaliteta udžbenika – nova profesionalna kompetencija učitelja i nastavnika.

4. ZAKLJUČAK

Zaključujemo da je veoma mala mogućnost da naši učitelji steknu kompetencije za vrednovanje kvaliteta udžbenika putem seminara stručnog usavršavanja, jer objektivno gledano, postoji samo jedan valjan akreditovan seminar u našem Katalogu. Ako se tome doda i nedostatak relevantnih podataka o programima iz Kataloga, kao otežavajuća okolnost pri izboru seminara, mogućnost sticanja kompetencija naših učitelja za vrednovanje i odabir udžbenika je svedena na minimum. Šansa se pruža formiranjem jedinstven baze podataka o postignutim standardima kvaliteta udžbenika po nastavnim predmetima, razredima i izdavačkim kućama.

5. LITERATURA

- [1] Ivić, I., Pešikan, A., Antić, S.: *Vodič za dobar udžbenik*, N. Sad, Platoneum, 2008.
- [2] *Katalog stručnog usavršavanja u obrazovanju za 2009/2010. školsku godinu*, Centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju, Ministarstvo prosvete, Beograd.
- [3] *Katalog stručnog usavršavanja u obrazovanju za 2010/2011. školsku godinu*, Centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju, Ministarstvo prosvete, Beograd.
- [4] Pešikan, A., Antić, S. i Marinković, S.: *Koncepcija stručnog usavršavanja nastavnika u Srbiji: između proklamovanog i skrivenog modela*, Nastava i vaspitanje, br.2, str. 278 – 297, Beograd, Pedagoško društvo Srbije, 2010.
- [5] Službeni glasnik RS, br. 14/2004.
- [6] Službeni glasnik RS, br. 56/2005.
- [7] Španović, S., Đukić, M.: *Vrednovanje kvaliteta udžbenika – nova profesionalna kompetencija učitelja*, Zbornik radova, Inovacije u osnovnoškolskom obrazovanju – vrednovanje, str. 435 – 444, Učiteljski fakultet, Beograd, 2009